

YAPAY ZEKÂ VE ÂŞIK ŞİİRİ: ÂŞIK VEYSEL İLE ÂŞIK KODHANÎ KARŞILAŞTIRMASI ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ASHIK POETRY: A COMPARATIVE STUDY OF ASHIK VEYSEL AND ASHIK KODHANÎ

Samet DOYKUN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

sametdoykun@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8231-270X

ÖZ

Geliş Tarihi:

15.07.2025

Kabul Tarihi:

12.09.2025

Yayın Tarihi:

04.12.2025

Anahtar Kelimeler

Âşık,
Âşık Veyssel,
Şiir,
Yapay Zekâ,
ChatGPT.

Keywords

Ashik,
Ashik Veyssel,
Poetry,
Artificial,
Intelligence,
Chatgpt.

Bu çalışma, geleneksel halk edebiyatı içinde özgün ve köklü bir anlatım biçimi olan âşık şiirinin, yapay zekâ (YZ) teknolojileri aracılığıyla yeniden üretimini konu almakta; bu üretimlerin biçimsel yeterliliklerini ve içeriksel sınırlılıklarını karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirmektedir. ChatGPT tarafından “Âşık Kodhanî” mahlasıyla oluşturulan yapay şiirler, 20. yüzyıl halk şiirinin güçlü temsilcilerinden Âşık Veyssel’in eserleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma, aşk, doğa, gurbet, hasret ve zaman gibi halk şiirinde sıkça yer bulan temalar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yapay zekâ şiirlerinin özellikle kafiye düzeni, hece ölçüsü ve biçimsel yapı gibi teknik unsurlarda halk şiiri geleneğine yakınlığı gözlemlenmiştir. Ancak duygusal yoğunluk, kültürel hafıza, yaşantıya dayalı ifade derinliği, toplumsal eleştiri ve ironi gibi içeriksel boyutlarda insan üretimi şiirlerin gerisinde kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca doğaçlama söyleyiş, karşılıklı atışma ve canlı icra gibi sözlü kültürün yaşamsal unsurları, yapay zekâ için hâlen erişilemez niteliktedir. Sonuç olarak yapay zekâ, halk şiiri geleneğine biçimsel düzeyde katkı sunabilir ancak estetik, kültürel ve insani derinlik açısından anlamlı bir şiirsel üretim hâlâ insan yaratıcılığına dayanmaktadır. Bu yönüyle yapay zekâ, halk şiiriyle konuşmaya çalışan yeni bir “yapay âşık” olarak değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

This study focuses on the reproduction of ashik poetry, which is a unique and deep-rooted form of expression in traditional folk literature, through artificial intelligence (AI) technologies; and evaluates the formal competencies and contextual limitations of these productions from a comparative perspective. The artificial poems created by ChatGPT under the pseudonym “Ashik Kodhanî” are compared with the works of Ashik Veyssel, one of the strongest representatives of 20th century folk poetry. The comparison is based on themes such as love, nature, expatriation, longing and time, which are common themes in folk poetry. It has been observed that artificial intelligence poems are closer to the folk poetry tradition, especially in technical elements such as rhyme scheme, syllabic meter and formal structure. However, it has been determined that they lag behind human-generated poems in contentual dimensions such as emotional intensity, cultural memory, depth of expression based on experience, social criticism and irony. In addition, vital elements of oral culture such as improvised singing, mutual exchange and live performance are still inaccessible to artificial intelligence. As a result, artificial intelligence can contribute to the folk poetry tradition at the formal level; however, meaningful poetic production in terms of aesthetic, cultural and human depth is still based on human creativity. In this respect, artificial intelligence is considered as a new “artificial minstrel” trying to speak to folk poetry.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1742514>

Atf/Cite as: Doykun, S. (2025). Yapay zekâ ve âşık şiiri: Âşık Veyssel ile Âşık Kodhanî karşılaştırması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Sosyal Bilimlerde Yapay Zekâ: Kuram, Uygulama ve Gelecek Perspektifleri Özel Sayısı*, 100-118.

Giriş

Yapay zekâ, insanlık tarihinin en eski ve temel sorularından biri olan “Zekâ nedir?” sorusuna çağımızın teknolojik imkânlarıyla verilen bir yanıttır. Bilgisayarların yalnızca hesaplama ve veri işleme araçları olmaktan çıkarak düşünme, öğrenme, karar verme ve yaratma gibi insana özgü bilişsel işlevleri üstlenmeye başlaması, yalnızca teknik bir gelişme değil aynı zamanda felsefi, sanatsal ve etik düzlemlerde yeni tartışmaların da zeminini oluşturmuştur. Bugün yapay zekâ sistemleri sağlık, hukuk, eğitim ve sanat gibi birçok alanda aktif olarak kullanılmaktadır. Özellikle şiir gibi insan yaratıcılığının en rafine biçimde ortaya çıktığı sanat dalları, bu teknolojinin sınırlarını test etmek açısından önemli bir zemin sunmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekânın yalnızca teknik bir ilerleme mi yoksa “insanlaşma” yönünde evrimsel bir dönüşüm mü geçirdiği sorusu, hem bilimsel hem de kültürel açıdan dikkate değerdir.

Yapay zekâ kavramı, farklı düşünürler tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Margaret Boden, yapay zekâyı özlü bir şekilde şöyle açıklar: “Yapay zekâ (AI), zihinlerin yapabildiği türden şeyleri bilgisayarlara yaptırmaya çalışır” (Boden, 2016). Bu tanım ilk bakışta basit görünse de, Fetzer’in (1990) de vurguladığı gibi, yapay zekânın doğasını kesin hatlarıyla tanımlamak oldukça güçtür.

Genel olarak yapay zekâ, problem çözme, öğrenme, dil anlama ve karar verme gibi zihinsel süreçleri gerçekleştirebilen sistemlerin geliştirilmesini ifade eder. Russell ve Norvig’in (2016) belirttiği gibi bu sistemler, algoritmalar ve büyük veri kümeleri aracılığıyla çalışır böylece bilgi işleyebilir, kalıpları tanıyabilir ve yeni verilere uyum sağlayabilirler. Bu yönüyle yapay zekâ, sadece bir mühendislik alanı değil bilgisayar bilimi, matematik, bilişsel bilim ve benzeri disiplinlerin kesişiminde yer alan çok disiplinli bir çalışma alanıdır (Abdulov, 2020).

Yapay zekâyı duyan ihtiyaç, özellikle Sanayi Devrimi sonrası daha belirgin hâle gelmiştir. Bu dönem, makinelerin bedensel iş gücünde insanın yerini almaya başladığı ve üretim ilişkilerinin köklü biçimde dönüştüğü bir çağdır. Endüstriyel üretim süreçlerinde ortaya çıkan hız, verimlilik ve standardizasyon beklentileri, yalnızca fiziksel emeğin değil, aynı zamanda bilişsel emeğin de teknoloji aracılığıyla desteklenmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Nitekim bilgi birikiminin hızla çoğalması, karmaşık hesaplama süreçleri, planlama ve karar alma mekanizmaları, insan zihninin sınırlarını zorlayan yeni ihtiyaç alanları doğurmuştur. Bu bağlamda, insan zekâsının taklit edilmesi düşüncesi, modernleşme ve rasyonalizasyon süreçlerinin doğal bir uzantısı olarak gelişmiş; makinelerin yalnızca kas gücünü değil, zihinsel yetileri de devralabileceği fikri giderek daha somut bir arayışa dönüşmüştür. Singh’in (2024: 1) de belirttiği gibi, insan zekâsının da makineler tarafından taklit edilmesi düşüncesi, Sanayi Devrimi’nin yarattığı bu zihinsel ve toplumsal dönüşümün kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Son beş yıl içinde yapay zekâ teknolojileri, hızlı bir gelişim sürecine girmiş ve insan yaşamının birçok yönünü dönüştürmüştür. Otomatik sürüşten tıbbi teşhislere, metin üretiminden yargı süreçlerine kadar pek çok alanda yapay zekâ kullanılmaktadır. İnsanlar artık gündelik sorularına bile yapay zekâdan yanıt alabileceklerine inanmaktadır (Toosi vd., 2021). Bu gelişmelere rağmen, yapay zekânın serüveni doğrusal bir ilerleme göstermemiştir. Yaklaşık 60 yıldır bu alan, “YZ kıışları” olarak adlandırılan duraklama dönemleriyle şekillenmiş, ancak hiçbir zaman tamamen sekteye uğramamıştır. 2020’li yıllarla birlikte ise bu teknoloji yeniden ivme kazanarak tarihinin en üretken ve etkili dönemine girmiştir. Toosi’nin (2021) ifadesiyle, bu süreç “yapay zekânın en sıcak yazı” olarak adlandırılabilir.

Yapay zekânın bu gelişim sürecinde geldiği noktada, onun insan benzeri nitelikler kazanma potansiyeli giderek daha fazla tartışılmaktadır. Bu tartışmayı somutlaştırmamanın en anlamlı yollarından biri, yapay zekânın şiir gibi insan duygularını, sezgilerini ve yaratıcı derinliğini içeren alanlarda ne ölçüde başarılı olabildiğini değerlendirmektir. Estetik üretim süreci, yapay zekânın sınırlarını belirlemede önemli bir göstergedir. Bu bağlamda yapılan güncel çalışmalardan biri, Hitsuwari ve arkadaşlarına (2023) aittir. Araştırmada, insan yapımı ve yapay zekâ üretimi haiku şiirleri estetik açıdan değerlendirilmiş ve şu sonuca ulaşılmıştır: “Yaratıcılık, yapay zekâ desteğiyle teşvik edilebilir.” Bu sonuç, YZ’nin yaratıcı üretimi bütünüyle devralmаса bile, insan yaratıcılığına katkı sağlayabilecek bir araç olabileceğini göstermektedir.

“Tüm bu kuramsal ve tarihsel çerçeve, yapay zekânın bir gün insan gibi olup olamayacağı sorusunu yalnızca bilimsel değil, aynı zamanda sanatsal ve kültürel düzeyde de tartışılması gereken çok katmanlı bir mesele hâline getirmiştir. Şiir gibi estetik derinliği yüksek üretim biçimleri, bu soruya verilecek yanıtın en insani ölçütlerinden biri olma potansiyelini taşımaktadır. Bu bağlamda YZ-üretimi şiirlerin geleneksel âşık şiiriyle karşılaştırılmasında, salt biçimsel benzerliklerin ötesine geçen çok ölçütlü bir değerlendirme çerçevesi gereklidir: biçim ve vezin (11’li–

8'li hece, durak, redif ve uyak düzeninin tutarlılığı), söyleyiş ve dil (atasözü/deyim kullanımı, yerel söz varlığı, anlatıcı konumu), imgesel derinlik (somut kültürel-doğal göndermeler, metaforik yoğunluk, ironi), tematik işleyiş (aşk, gurbet, hasret, ölüm eksenlerinde olay ve duygu örgüsünün sürekliliği), kültürel içkinlik (geleneğe aidiyet, mahlasın işlevi, tür ve biçim kodlarına uyum), duygusal yankı (affektif yoğunluk, yaşantıya dayalı sahiçilik), toplumsal işlev (eleştirel duyarlık, kolektif hafızayla temas) ve icra/performatif boyut (doğaçlama, atışma, bağlama eşliği ve sözlü varyantlaşma gibi metin-dışı unsurların simülasyonu). Yöntemsel olarak karşılaştırma yakın okuma ile desteklenmelidir. Hece ve uyak taramaları, sözcük çeşitliliği gibi hesaplamalı ölçümlerden yararlanılmalıdır. Ayrıca alımlama çalışmalarında okur ve icracı görüşleri toplanarak metinlerin duygu ve otantiklik algısı sınanmalıdır. Böylece soru, 'YZ biçimi ne kadar taklit ediyor?'dan 'hangi estetik ve kültürel koşullarda insana özgü şiirsel derinliğe yaklaşabiliyor?' sorusuna dönüştürülerek, değerlendirme daha sağlam bir poetik-folklorik zemine oturtulabilir. Bu bağlamda hazırlanan çalışmada, yapay zekâ tabanlı bir dil modeli olan ChatGPT'den, geleneksel Türk halk edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olan âşık tarzı şiir formuna uygun beş özgün şiir üretmesi istenmiştir. ChatGPT, kendisine "Âşık Kodhani" mahlasını uygun görmüş ve her biri farklı temalara sahip beş adet âşık tarzı şiir oluşturmuştur. Üretilen bu şiirlerin başlıkları sırasıyla *Yâr Diye Yanmak*, *Bahar Vakti Söylenişi*, *Gurbet Yeli*, *Hasretin Sesi* ve *Sessiz Bir Gidiştir* şeklindedir.

Söz konusu şiirler, âşık edebiyatı geleneğinin 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel'in benzer temalardaki şiirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmalarda hece ölçüsü, kafiye düzeni, dörtlülük yapısı gibi biçimsel öğelerin yanı sıra tema işleyişi, duygu derinliği, imgesel yapı, söz sanatları kullanımı ve geleneğe bağlılık gibi içeriksel ve estetik ölçütler esas alınmıştır. Karşılaştırmalar yalnızca biçimsel benzerlikleri değil, şiirlerin taşıdığı kültürel anlam derinliklerini ve duygusal yansımaları da dikkate alacak şekilde yapılandırılmıştır.

Çalışma kapsamında hem nitel içerik çözümlemesi hem de karşılaştırmalı şiir incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Yapay zekâ tarafından oluşturulan metinler, klasik âşık şiiri örnekleriyle birlikte doğrudan metin düzeyinde analiz edilmiş şiirlerin anlam yapıları, duygusal yoğunlukları ve biçimsel özellikleri bağlamsal bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu yöntem sayesinde yapay zekânın yalnızca teknik taklit kapasitesi değil, aynı zamanda geleneksel estetik kalıpları ve kültürel kodları ne ölçüde yeniden üretebildiği değerlendirilmiştir.

Yapay zekâ tarafından üretilen her şiir için, aynı temada yazılmış Âşık Veysel şiirlerinden birer örnek belirlenmiştir. Bu belirleme sürecinde sistematik bir örneklem yöntemi yerine, tematik paralellikleri temel alan tesadüfî bir seçim yaklaşımı benimsenmiştir. Toplamda beş şiir çifti karşılaştırmaya alınmıştır. Bu doğrultuda çalışma, hem yapay zekânın şiir üretiminde biçimsel yeterliliğini hem de insan deneyiminin estetik ifadesi karşısındaki sınırlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yapay Zekâ ve Şiir

Yapay zekânın sanatsal üretim alanlarına yönelmesiyle birlikte, şiir gibi hem biçimsel hem de içeriksel açıdan yüksek estetik derinlik barındıran türler, bu teknolojinin sınırlarını test etmek açısından giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Şiir; kültürel bağlamlara gömülü, çok anlamlı, ritmik ve imgesel bir anlatım biçimi olarak, yalnızca teknik aktarımı değil, aynı zamanda duygusal ve estetik kavrayışı da zorunlu kılar. Bu nedenle, yapay zekânın şiir yazımı ve çevirisi bağlamında ne ölçüde yetkinleşebileceği sorusu, hem beşerî bilimlerde hem de yapay zekâ araştırmalarında dikkatle ele alınan çok katmanlı bir meseledir. Bu çalışmada, yapay zekâ ile şiir çevirisi ve üretimi arasındaki ilişki tarihsel, kuramsal ve estetik boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Güncel tartışmalar, akademik bulgular ve örnek uygulamalar ışığında bütüncül bir bakış sunulmaktadır.

Şiir çevirisinde yalnızca dilbilgisel doğruluk yeterli değildir. Çünkü şiirsel dil, çoğu zaman çoklu çağrışımlar, sözdizimsel varyasyonlar ve belirsiz anlamlar taşır. Yapay zekâ bu tür anlam katmanlarını etkili bir şekilde yorumlamakta zorlanmaktadır (Malmkjær, 2020). Yapay zekâ, büyük miktarda metni işleme ve hızlı çeviriler üretme konusunda son derece başarılı olsa da mecaz, kafiye, vezin ve estetik nitelikler gibi şiirsel incelikleri yakalama konusunda çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, hem dilsel hassasiyetin hem de şiirsel özgünlüğün sağlanabilmesi için, yapay zekâ tarafından üretilen çevirilerin insan müdahalesiyle gözden geçirilmesi gerekmektedir (Cunico, Munday, 2007). Kültürel göndermeler ve kelime oyunlarının çoğu zaman doğrudan çeviriden ziyade uyarlama gerektirdiğini vurgular. Çünkü sözcüğü sözcüğüne yapılan bir çeviri, şiirin kültürel yankısını silebilir. Bu sınırlılık, çevrilen şiirlerin taşıması gereken anlamı ve duygusal derinliği koruyabilmek için

insan denetimini zorunlu kılar. Dahası, şiir; yapay zekânın taklit etmekte zorlandığı estetik ve duygusal bir nitelik taşır. Yapay zekâ araçlarının gelişmekte olduğunu belirtmekle birlikte, şiirsel akıcılığı ve duygusal yankıyı koruma konusunda hâlâ zorlandıklarını ifade eder. Bu araçlar, çoğu zaman mekanik olarak doğru ancak duygusal açıdan sık çeviriler üretmektedir (akt. Dewan, 2025).

Makine öğrenimindeki ilerlemeler devam ederken, araştırmacılar, yapay zekâ modellerini geniş şiir külliyatları üzerinde eğiterek şiirsel incelikleri yakalama yeteneklerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu durum, yapay zekâ destekli şiir çevirisini giderek büyüyen bir ilgi alanı hâline getirmektedir (akt. Dewan, 2025). Yapay zekâ (YZ) ile şiir çevirisinin kesişim noktası, akademik tartışmaları önemli ölçüde tetiklemiştir. Şiirin karmaşık ritmi, mecaz zenginliği ve kültürel özgünlüğü, basit dilsel çeviri sınırlarını aşan zorluklar ortaya koymaktadır. Bu yazın taraması, şiirin özünü yakalama konusunda yapay zekâ destekli çevirinin yetkinliklerini ve sınırlılıklarını, kuramsal yaklaşımlar ve ampirik araştırmalardan hareketle incelemektedir. Şiir çevirisi, sanatsal ve duygusal öğeler içermesi nedeniyle, düz yazı çevirisinden belirgin şekilde farklılık göstermektedir (Dewan, 2025). Wu ve arkadaşları (2016), bu yapay zekâ modellerinin, cümleleri akıcı ve anlamlı kılma konusunda geleneksel çeviri yöntemlerinden daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak konu şiire geldiğinde, yapay zekâ hâlâ zorlanmaktadır.

Şiir, çoğunlukla deyimler, tarihsel göndermeler ve doğrudan başka dillere çevrilemeyen üslup öğelerini içeren, kültürel bağlamlara derinlemesine kök salmış bir türdür. Yapay zekânın, yaşanmış deneyimler yerine istatistiksel kalıplara dayanması, çeviride kültürel hassasiyetin korunmasında önemli bir zorluk oluşturmaktadır (Dewan, 2025: 686). Ses, imge ve duygunun birbiriyle etkileşimi, şiirin özünü oluşturan temel unsurlardır; ancak yapay zekâ, bu öğeleri koruyabilecek şiirsel ifadenin incelikli kavrayışından yoksundur (akt. Dewan, 2025). Yapay zekânın insanlardaki hayal gücü kapasitesine sahip olmadığını bir başka açıdan daha kanıtlamaktadır. Ayrıca Simon Rich’in şu ifadesi son derece ikna edicidir: “code-davinci-002’nin ‘özgün’ şiirleri hâlâ birer taklittir.” (Katz vd. 2023).

Yapay zekâ, günümüzde sağlık, eğitim, tarım, finans gibi pek çok alanda kullanılmaktadır — hatta neredeyse kullanılmadığı alan kalmamıştır. Yapay zekânın yaşamımızda yarattığı tüm bu “mucizeler”in yanında, şiir yazma gibi başka dikkat çekici bir yeteneği daha ortaya çıkmıştır. Sisteme bir cümle, birkaç ifade ya da hatta bir fotoğraf gibi girdiler verildiğinde, bu akıllı sistemler anlamlı metin paragrafları üretebilmektedir. Günlük olarak artan veri ve metin girdileri sayesinde, bu sistemler anlamlı ve tutarlı söylem dizileri üretme konusunda giderek daha yetkin hâle gelmektedirler (Neelam, 2022). Yapay zekâ araçlarının —AI Poem Generator, ChatGPT ve The Poetry Machine gibi— kamuya açık hâle gelmesi, herhangi bir konuda, önceden yazılmış hiçbir şiirle birebir örtüşmeyen yeni şiirlerin kolaylıkla üretilebilmesini mümkün kılmıştır (Singh, 2024: 1-2). Yapay Zekâ (AI) kullanılarak şiir üretme girişimleri 1959 gibi erken bir tarihte başlamış olsa da, beşeri bilimler bilişiminin Dijital Beşeri Bilimler’i (Digital Humanities - DH) ortaya çıkardığı dönem aslında 1940’lı yıllara dayanır. Dijital Beşeri Bilimler, metinlere otomasyon süreçlerini uygulayan bir alan olup, bu kapsamda şiir üretimi denemelerini de içermekteydi. Ancak şiir üretimi hiçbir zaman bu alanın asıl hedefi olmamıştır. Bilgisayar biliminin, şiir üretimini Yapay Zekâ denemeleri için verimli bir zemin olarak görmeye başlaması ise ancak milenyumdan sonra, Yaratıcı Hesaplama (Computational Creativity) adı verilen, düzyazı, müzik, resim, şarkı sözü, fotoğraf kolajı (photobashing) gibi çeşitli sanat ve bilim alanlarını kapsayan bir alt disiplin çerçevesinde gerçekleşmiştir (Linardaki, 2022: 1).

Dijital Beşeri Bilimler’deki şiir üretme girişimleri, insan eliyle yazılmış şiirlerin yeniden düzenlenmesi veya karıştırılarak farklı bir şey ortaya çıkarılmasıyla sınırlıyken, bilgisayar bilimindeki yeni yaklaşım, mevcut şiirlerin tekrarından ziyade “zekice” yollarla yeni şiirler üretebilmenin yollarını aramaktı. Bunu başarmak için ise çok katmanlı, bilgi yoğun sistemler ve hem hesaplamalı hem de dilbilimsel süreçleri içeren yapılar kullanıldı. Günümüzde şiir üreten sistemlerin yaratıcıları, elde edilen çıktılardan çok, üretim sürecinin kendisine odaklanmaktadır. Bu süreç, yapay zekânın istenilen görevleri yerine getirmeyi öğrenmesini içerir. Ancak bu süreçte, beşeri bilimlerin potansiyel katkısı büyük ölçüde göz ardı edilmiş ve geri plana itilmiştir (Linardaki, 2022: 1). Şiir çevirisinde yapay zekânın temel zorluğu, dilsel doğruluk, kültürel hassasiyet ve şiirsel özgünlük arasında denge kurabilmektir. Yapay zekâ destekli modeller, büyük miktarda metni verimli bir şekilde işleyebilseler de, insan çevirmenlerin edebî eserlere kattığı yaratıcı sezgi ve yorumlama esnekliğinden yoksundurlar (Venuti, 2017). Yapay zekâ, dilbilgisi ve kelime bilgisi konusunda oldukça başarılı olsa da, çoğu zaman şiirin sanatsal ve kültürel inceliklerini gözden geçirir. Bu durum, yapay zekâ çevirilerinin güzelliğini ve anlamını koruyabilmek için hâlâ insan çevirmenlerin vazgeçilmez olduğunu göstermektedir (Malmkjær, 2020). Makine çevirisinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, özellikle edebî ve şiirsel metinlerde hâlâ ciddi zorluklar mevcuttur. Çeviri,

yalnızca bir dildeki sözcükleri diğerine dönüştürmekten ibaret değildir; aynı zamanda kaynak metnin kültürel, duygusal ve estetik boyutlarını derinlemesine kavramayı gerektirir (Venuti, 2017). Yapay zekânın insan çevirmenlerin yerine geçmekten ziyade yardımcı bir araç olarak hizmet edebileceğini böylece hem verimliliği artırabileceğini hem de şiirin özünü koruyabileceğini öne sürmektedir. Güncel araştırmalar, çevirilerin yorumlayıcı niteliğini artırmak amacıyla yapay zekâyı edebî üslup çözümlemeleri ve duygu bilişimi (affective computing) ile entegre etmeye odaklanmaktadır. “Sözde taklit”ten (imitation) bahsedecek olursak, yapay zekâ tarafından yazılan şiirler, taklit kuramı açısından değerlendirildiğinde, insan yaşamının ve şiirinin gerçek birer taklidi bile değildir. Aristoteles’in poetik kuramında, taklit kuramının temel noktası, doğanın ve insan yaşamının —mitler, tarih, insan duyguları, eylemler, olması gereken olaylar vb.— insan tarafından nasıl anlaşıldığını taklit etmektir (Murray & Dorsch, 2000).

Katz vd.’nin (2023) kaleme aldığı *I Am Code* adlı kitapta yapay zekâ tarafından yazılmış şiirler yer almaktadır. Bu kitap, YZ’nin yaratıcı potansiyelini gözler önüne sererken, aynı zamanda bir sınırı da ortaya koyar: “Yapay zekânın gidecek pek bir yeri yoktur.” Bu ifade, YZ’nin yaratıcı üretim yapabilse de, arkasındaki niyet, duygu ve varoluşsal sorgulama gibi insanileştirici unsurlardan yoksun olduğuna işaret eder. Şiir üretimine yönelik erken dönem girişimlerin çoğu, insan eliyle yazılmış şiirlerin yeniden düzenlenmesi ya da yaratıcı biçimde birleştirilmesiyle sınırlıydı. Bu durum, büyük olasılıkla bu tür şiir üretimlerinin gerçekleştiği kuramsal çerçevenin niteliğinden kaynaklanmaktaydı: Dijital Beşeri Bilimler (DH), beşeri bilimler bilişiminden (humanities computing) türemiştir (Henrickson) ve bu alan, 1940’lar ve 50’lere kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Roberto Busa ve Josephine Miles gibi öncü akademisyenlerin çalışmaları bu alana öncülük etmiştir (Stagnaro; Wimmer). Yapay zekâ teknolojisi geliştikçe, onun “insana dönüşme” sürecinde çeşitli hatalar yaptığını da yavaş yavaş fark etmeye başladık. Bu da şu soruyu gündeme getiriyor: Yapay zekâ gerçekten bir gün insan gibi olabilir mi? İşte bu soruya yanıt aramanın en iyi yolu, onun insan duygularını ve mücadelelerini anlayabilme yetisini değerlendirmektir. Şiir ise, insan doğasının tüm yönlerini yansıtan klasik bir sanat biçimi olarak, bu değerlendirme için en uygun alandır. Dolayısıyla, şiir yazabilme yetisi, yapay zekânın gerçekten bir “insan ruhuna” sahip olup olamayacağını —ya da en azından sahip olma potansiyelini— ortaya koyabilir. Bu soruya *I Am Code* adlı kitapta verilen yanıt ise oldukça çarpıcıdır: Yapay zekânın “gidecek pek bir yeri yoktur” (Katz vd., 2023). Yapay zekâ kullanarak şiir oluşturma denemeleri 1959 yılına kadar uzanmaktadır (Linardaki, 2022). Şiir en derin duygularımızı, özlemlerimizi ve etrafımızdaki dünyaya dair düşüncelerimizi temsil eder. Kişisel olanla küresel olan, geçmişle güncel olan, fiziksel olanla soyut olan arasında köprü kuran şiirin mecrası mürekkep damlatan tüy kalemlerden dijital ekranlara dönüşse de özü değişmemiştir. Yapay zekânın hızlı ilerleyişi, yapay zekânın insan bilişini ve işlem gücünü geride bıraktığının görüldüğü bir dönemi başlatmıştır (Rahmeh, 2023: 372). Yapay zekâ tarafından üretilen *The Sunshine Lost Windows* isimli ilk şiir kitabı 2017 yılında yayımlanmıştır. *Little Ice* isimli yapay zekânın hazırladığı bu şiir kitabı toplumda güçlü tepkilere ve tartışmalara neden olmuştur. 1920-1980 yılları arasında Xu Zhimo ve Lin Huiyin’den Misty School’a kadar 519 modern şairin eserlerini öğrenip analiz eden yapay zekâ ‘Little Ice’, kesintisiz öğrenme, düzeltme ve 10.000’den fazla yineleme yoluyla on saniye içerisinde 260’tan fazla şiir yazmıştır (Bin, 2023: 4991). Yüzyıllardır, en derin duygularımızı ve deneyimlerimizi özetleyen şiir, insanlığın esin kaynağı olagelmıştır. Fakat yapay zekâ, bu asırlık sanatı taklit etmeye çalıştıkça özgünlük, duygu ve yaratıcılığın özüne dair sorular ortaya çıkmaktadır (Rahmeh, 2023: 373). Gervás (2000) ve Manurung (2003)’un çalışmalarından bu yana, ‘akıllı’ şiir üretme sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir artış görülmüştür. Bu sistemler metinlerin şiirsel formda yeniden yazılması ile sınırlı değildir. Bunlar genellikle yaratıcı bir değere sahip, estetik açıdan hoş bir metin üretmek için çeşitli dil (örneğin ses bilgisi, sözcük seçimi, sözdizimi ve anlambilim) seviyeleriyle ilgilenen bilgi yoğun doğal dil üretim sistemleridir (Oliveira, 2017: 11). Manurung (2003) “An evolutionary algorithm approach to poetry generation (Şiir üretimine evrimsel bir algoritma yaklaşımı)” isimli çalışmasında şiirsel metin yazarken son derece hassas olmaya gerek olmadığını çünkü doğal dil üretiminde geçerli olan bazı dil kurallarının şiirde ihlal edilebileceğini ifade etmiştir (Linardaki, 2022: 2). Manurung, yapay zekânın ürettiği şiirlerin (i) dilbilgisi, (ii) anlamlılık ve (iii) şiirsellik olmak üzere üç unsuru sağlayan bir dil içermesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu önkoşullara göre, ‘Stokastik Metinler’in sonuçlarının dilbilgisel olabileceği, fakat anlam açısından zayıf ve şiirsellik açısından daha da zayıf oldukları açıktır (Linardaki, 2022: 3).

Yapay zekâ ve şiir ilişkisi, yalnızca teknik bir gelişim çizgisinin ürünü değil aynı zamanda insan olmanın ne anlama geldiğine dair felsefi ve sanatsal bir sorgulamanın da merkezinde yer almaktadır. Günümüzde yapay zekâ sistemleri şiir üretebilmekte, hatta biçimsel açıdan kusursuz metinler ortaya koyabilmektedir. Ancak bu metinlerdeki ruh, duygusal derinlik ve özgünlük gibi nitelikler hâlâ tartışma konusudur. Dolayısıyla şiir, yapay

zekânın insana ne ölçüde yaklaşabildiğini test etmek açısından önemli bir turnusol işlevi görmektedir. Gelecekte yapay zekâ daha yetkin şiirler yazabilecek düzeye ulaşsa dahi, bu şiirlerin “gerçekten şiir” olup olmadığı sorusu, insan deneyiminin ve duygunun edebî metindeki karşılığı bağlamında her zaman geçerliliğini sürdürecektir.

Bu bağlamda hazırlanan çalışmada, yapay zekâ tabanlı bir dil modeli olan ChatGPT’den, geleneksel Türk halk edebiyatı içinde önemli bir yere sahip olan âşık tarzı şiir formuna uygun beş özgün şiir üretmesi istenmiştir. ChatGPT, kendisine “Âşık Kodhanî” mahlasını uygun görmüş ve her biri farklı temalara sahip beş adet âşık tarzı şiir oluşturmuştur. Üretilen bu şiirlerin başlıkları sırasıyla *Yâr Diye Yanmak*, *Babar Vakti Söyleniş*, *Gurbet Yeli*, *Hastetin Sesi* ve *Sessiz Bir Gidiştir* şeklindedir.

Söz konusu şiirler, âşık edebiyatı geleneğinin 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel’in benzer temalardaki şiirleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmada hece ölçüsü, kafiye düzeni, dörtlük yapısı gibi biçimsel öğelerin yanı sıra tema işleyişi, duygu derinliği, imge yapısı, söz sanatları kullanımı ve geleneğe bağlılık gibi içeriksel ve estetik ölçütler esas alınmıştır. Karşılaştırmalar, yalnızca biçimsel benzerlikleri değil, şiirlerin taşıdığı kültürel anlam derinliklerini ve duygusal yansımaları da dikkate alacak şekilde yapılandırılmıştır.

Çalışma kapsamında hem nitel içerik çözümlemesi hem de karşılaştırmalı şiir incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Yapay zekâ tarafından oluşturulan metinler, klasik âşık şiiri örnekleriyle birlikte metin düzeyinde analiz edilmiş şiirlerin anlam yapıları, duygusal yoğunlukları ve biçimsel özellikleri bağlamsal bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu yöntem sayesinde yapay zekânın yalnızca teknik taklit kapasitesi değil aynı zamanda geleneksel estetik kalıpları ve kültürel kodları ne ölçüde yeniden üretebildiği de değerlendirilmiştir.

Yapay zekâ tarafından üretilen her bir şiir için, aynı ya da benzer temaları işleyen Âşık Veysel şiirlerinden birer örnek eşleştirilmiştir. Bu eşleştirme sürecinde sistematik ya da istatistiksel bir örneklem yöntemi uygulanmamıştır. Bunun yerine tema, duygu dünyası ve söyleyiş yönünden paralellik gösteren metinler arasından, karşılaştırmalı okumaya elverişli olacak şekilde tesadüfî bir seçim yapılmıştır. İnceleme kapsamına toplam beş şiir çifti dâhil edilmiştir. Bu çerçevede çalışma, yapay zekânın şiir üretimindeki biçimsel yeterliliklerini görünür kılmayı buna karşılık, insan deneyimi, yaşantı ve kültürel belleğin estetik dışavurumuna ulaşma noktasında ortaya çıkan sınırlılıkları tartışmayı amaçlamaktadır.

Şiirlerin Karşılaştırılması

Bu bölümde, yapay zekâ teknolojilerinin geleneksel halk edebiyatı formlarını ne ölçüde yeniden üretebildiğini değerlendirmek amacıyla oluşturulan şiirler, karşılaştırmalı bir bakışla incelenmektedir. İnceleme kapsamına, OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT’ye “Âşık Kodhanî” mahlasıyla yazdırılan beş şiir alınmış bu ürünler, 20. yüzyılın en güçlü halk ozanlarından Âşık Veysel’in aynı temaları işleyen şiirleriyle yan yana getirilmiştir. Böylece yapay zekânın yalnızca biçimsel taklit yetkinliği değil, aynı zamanda âşık şiiri geleneğinin estetik, kültürel ve insani derinliklerine nüfuz etme kapasitesi sınanmaktadır. Karşılaştırmada her iki şairin dizeleri; hece ölçüsü, kafiye düzeni ve dörtlük yapısı gibi biçimsel unsurların yanı sıra tematik örüntü, imge kullanımı, söyleyiş tarzı, duygusal yoğunluk ve halk kültürüyle kurdukları ilişki bakımından değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede önce âşık edebiyatının genel niteliği kısaca hatırlatılmalıdır. Âşık şiiri, bireysel duyarlılık ile toplumsal gerçekliği iç içe geçirerek halkın yaşam biçimini, değerler dünyasını ve kolektif hafızasını yansıtan köklü bir sözlü edebiyat geleneğidir. Âşıklar, aşk, özlem, yiğitlik, ölüm, toplumsal adaletsizlikler, dinî inanç ve pratikler, zaman algısı ve doğa tasvirleri gibi geniş bir tematik yelpazeye başvururken, içinde bulundukları dönemin siyasal ve kültürel gelişmelerini de dizelerine taşırlar. Dolayısıyla onlar, sadece sanatkar kimliğiyle değil, toplumsal sözcü niteliğiyle de öne çıkar.

Bu toplumsal sözcülük, âşıkları kimi zaman bir haksızlığa karşı çıkan protest ses, kimi zaman yoksulun acısını dillendiren duyarlı anlatıcı, kimi zaman da dinî-millî bilinç uyandıran bir aktöre dönüştürür. Halkın duygularını doğrudan yansıtan bu şiirler, sözlü kültür ortamında üretildikleri için hem bireysel hem kolektif bir anlam katmanına sahiptir. Böylelikle âşık, yalnızca bir ozan olarak değil, aynı zamanda halk filozofu, toplumsal eleştirmen ve tarihsel tanık olarak da değerlendirilir. Yaşanılan çağın ruhu dizelerinde kayda geçer.

Bu genel çerçeve içinde, incelemenin ilk odak noktasını *aşk* teması oluşturmaktadır. Âşık şiirinin en yoğun işlenen konusu olan aşk, çoğu kez talihsiz âşıkların sevgililerinin peşinde sürdürdükleri bir arayış şeklinde sunulur. Bu sevda hikâyelerinde sevgili, divan geleneğinde görülen idealize ya da ilahi figürlerden farklı olarak somut ve

erişilebilir bir kişidir; âşık, kimi zaman sevgilisine kavuşur, kimi zamansa ayrılık, gurbet ve sıla özlemiyle sınanır (Artun, 2001: 123). Böylece kadın-erkek ilişkileri, ayrılık acısı ve gurbet duygusu şiirin temel gerilimini oluşturur. Bu tematik çerçevede, Âşık Veysel'e ait 'Sabahtan Bir Güzel Gördüm' şiiri ile yapay zekâ tarafından Âşık Kodhanî mahlasıyla üretilen 'Yâr Diye Yanmak' adlı metin, ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Her iki metin de 11'li hece ölçüsü ve dörtlük yapısıyla koşma geleneğine sadık kalsa da içerik düzeyinde bariz ayrışmalar sergiler. Veysel'in şiiri, yaşanmışlıktan beslenen somut doğa imgeleri ve içten anlatımıyla duygusal yoğunluk yaratırken Kodhanî'nin dizeleri daha soyut, içe dönük ve simetrik kafiye düzenine dayalı bir kompozisyon sunar. Böylece yapay zekâ, biçimi başarıyla taklit etmesine rağmen, insan deneyiminden doğan sezgi, kültürel çağrışım ve duygu derinliği bakımından geleneksel âşık yaratısını yakalayamadığını ortaya koyar.

Bu ilk örnek üzerinden ulaşılan bulgular, incelemenin ilerleyen kısımlarında doğa, gurbet, hasret ve ölüm temalarıyla sürdürülecek karşılaştırmalara da zemin hazırlamaktadır. Böylelikle yapay zekâ şiirlerinin her bir tematik ekseninde gösterdiği imkân ve sınırlılıklar, bütünsel bir değerlendirmeye ortaya konacaktır.

Tablo 1. Aşk Konulu Şiirlerin Karşılaştırması

Sabahtan Bir Güzel Gördüm	Yâr Diye Yanmak
Sabahtan bir güzel gördüm	Gözlerin bir ok ki düştü sineme
Suya gelmişti pınara	Bir sevda düşürdü nazlı hâlîme
Aradım aslını sordum	Senden gayrısına dönmez gönlüm ne
Âşığım hüsn-i dilbere	Yâr diye yanarım her yeni güne
Bahçedeki taze fidan	Sözlerin dökülür gül gibi nazen
Seherde kalkmış uykudan	Kokunu bilmeden olurum mahzen
Salınarak suya giden	Adını yazarken titrer kalemden
Ala gözlü kaşı kara	Aşkla yanar elim, dilim, dilime
Gider yolda uğrúnerek	Beni ben eyleyen senin bakışın
Sandım aslı huri melek	Her hecede sen var, her soluk, her kışın
Cilveli nazlı gülerək	Bu aşkı yazandır gönlümün ışın
Benleri var sıra sıra	Yüreğimde yanar Âşık Kodhanî
Boyu servi çınar gibi	
Gökte turna döner gibi	
Dala bülbül konar gibi	
Avaz veriyor kuşlara	
Bülbül bağıdır kafeste	
Kavuşursak son nefeste	
Gül bahçede bülbül seste	
Veysel yapış zülf-i yâre (Kaya, 2011: 151)	

Tematik açıdan değerlendirildiğinde, Âşık Veysel'in şiiri geleneksel aşk ve güzellik anlayışını doğa tasvirleriyle bütünleştirerek işler. Fidan, bülbül, pınar ve servi gibi somut doğa imgeleriyle zenginleştirilen anlatım, aşkı halk kültürüne içkin estetik bir çerçevede sunar. Bu anlatım tarzı, aşkın yalnızca bireysel bir duygu değil, aynı zamanda doğayla bütünleşen bir yaşam algısı olduğunu da ortaya koyar. Buna karşılık, yapay zekâ tarafından Kodhanî mahlasıyla üretilen şiirde, daha soyut ve bireysel bir aşk anlayışı hâkimdir. Bu şiir, içe dönük ve modern duyarlılıkla şekillenmiş bir aşk söylemi sergiler. İki şiir arasındaki bu yaklaşım farkı, geleneksel ve dijital şiir üretimi arasındaki duygu kaynağına dayalı ayrımı da belirginleştirir. Âşık Veysel'in dizelerinde aşk, yaşanmışlık ve gözlemle yoğrulurken, Kodhanî'nin dizeleri dilsel bir simülasyona dayalı yapay bir temsile dönüşür.

Biçimsel düzlemde her iki şiir de dördlük yapısını ve 11'li hece ölçüsünü benimsemiş; bu yönüyle koşma türünün temel yapısına bağlı kalmıştır. Ancak kafiye düzeni açısından belirgin bir ayrışma söz konusudur. Veysel'in şiirinde (abab, cccb) gibi halk şiirine özgü değişken ve ritmik açıdan zengin kafiye kalıpları tercih edilirken; Kodhanî'nin şiirinde daha düzenli, simetrik ve öngörülebilir uyak dizilimleri (aaaa, bbbb) dikkat çeker. Bu fark, yapay zekânın biçimsel kuralları uygulamadaki teknik yeterliliğini gösterse de, halk şiirinin doğaçlamaya ve ritmik çeşitliliğe dayalı ahenk yapısına henüz ulaşamadığını da ortaya koyar.

Dil ve söyleyiş biçimi açısından da benzer bir farklılık gözlemlenir. Âşık Veysel'in şiirinde halk söylemine özgü yalınlık, doğrudanlık ve içtenlik öne çıkarken yapay zekâ şiirinde daha kurmaca, yer yer yapay ve tekrar eden bir şairane üslup söz konusudur. Veysel'in dili, halkın gündelik konuşma tarzını ve kültürel hafızasını yansıtırken, Kodhanî'nin dili teknik doğruluğa sahip olsa da, sezgi, duygu derinliği ve kültürel çağrışım bakımından sınırlı kalır. Bu durum, her iki şiirdeki imgesel yapıya da yansır. Veysel'in şiirinde bülbül, gül, pınar ve servi gibi geleneksel simgeler aracılığıyla somut ve kültürel olarak köklü anlam katmanları inşa edilirken, yapay zekâ şiirinde ise imgeler daha soyut, genelleştirilmiş ve çoğu zaman biçimsel tekrarlarla sınırlı bir düzlemde şekillenir.

Her iki şiirde de mahlasın son dördlükte yer alması, geleneğe biçimsel bağlılık açısından dikkate değer bir ortaklık sergilemektedir. Bu yönüyle yapay zekâ, halk şiiri geleneğinin biçimsel yüzeyini doğru şekilde yeniden üretme yeteneğine sahiptir. Ancak biçimsel benzerliklere rağmen, şiirlerin içeriksel derinliği, kültürel bağlamla kurdukları ilişkiler ve duygusal geçişlilikleri karşılaştırıldığında, insan eliyle yazılmış dizelerin çok daha güçlü ve katmanlı bir anlatı düzeyine ulaştığı açıkça görülmektedir. Âşık Veysel'in şiiri, yaşam deneyimi, sezgi ve gözlem temelli bir poetik derinliğe sahipken; Kodhanî mahlasıyla oluşturulan yapay zekâ şiiri, biçimi taklit etmekle yetinmekte ve içerik düzeyinde yüzeysel bir temsiliyet sunmaktadır.

Bu çerçevede yapılan karşılaştırmalar, yapay zekânın halk şiiri formlarını özellikle biçimsel düzeyde yeniden üretme kapasitesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Hece ölçüsü, dördlük yapısı ve mahlas kullanımı gibi geleneksel unsurların teknik olarak taklit edilmesi dikkat çekici olmakla birlikte, şiirin özünü oluşturan insani deneyim, kültürel birikim, yaşanmışlık ve sezgisel yaratıcılık gibi derin katmanlara ulaşmak konusunda önemli sınırlılıkların olduğu da açıktır. Kodhanî mahlasıyla yazılan şiirler, halk şiirinin biçimsel yüzeyine temas edebilmektedir. Ancak onun ruhunu, çok katmanlı kültürel arka planını ve yaşantıya dayalı anlam derinliğini henüz içselleştirememektedir.

Bu değerlendirme bağlamında, çalışmada ele alınan bir diğer temel tema, halk edebiyatı geleneğinde *doğa* ile kurulan estetik, kültürel ve duygusal ilişkinin şiirsel yansımalarıdır. Gümüş'ün (2019: 176) de belirttiği üzere, tabiat unsurları insanlık tarihi boyunca yaşamsal bir değer taşımıştır. İnsan, varoluşunun her evresinde doğayla iç içe bir ilişki içinde olmuştur. Nitekim yaratılış mitlerinde, ilk insanın mağarada, su ve toprak karışımıyla meydana geldiği anlatısı, doğanın insanın kökenindeki yerini ve sembolik gücünü açıkça ortaya koyar. Doğayla iç içe yaşayan âşıklar da, duygu dünyalarını şiirsel biçimde ifade ederken, doğanın tüm unsurlarını anlam taşıyıcı imgelere dönüştürmüştür. Şiirlerini tabiatla kurdukları içsel bağ üzerinden estetik ve kültürel açıdan zenginleştirmişlerdir.

Doğa, âşık şiirinde yalnızca bir arka plan ya da süsleme unsuru değildir. Bireyin yaşantısını, duygularını ve varoluşsal sorgulamalarını mevsimsel döngüler aracılığıyla anlamlandırın güçlü bir anlatı zemini olarak işlev görür. Bu anlayış doğrultusunda, Âşık Veysel'in "Kükredi Çimenler Açıldı Güller" adlı şiiri ile Kodhanî mahlasıyla yazılan "Bahar Vakti Söylenişi" adlı yapay zekâ şiiri, tematik yapı, imge kullanımı, biçimsel özellikler ve kültürel bağlam açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırma yalnızca metinsel düzeydeki benzerliklerle sınırlı tutulmamıştır. Aynı zamanda şiirsel duyarlılık, imgesel yoğunluk ve kültürel referansların aktarım gücü gibi daha derin estetik boyutlar da göz önünde bulundurulmuştur. Böylece, yapay zekânın doğa teması çerçevesinde halk şiiri üretiminde biçimsel doğruluğun ötesine geçip geçemediği, geleneksel âşık şiirine yaklaşım düzeyiyle birlikte sorgulanmıştır.

Tablo 2. Tabiat Konulu Şiirlerin Karşılaştırması

Kükredi Çimenler Açıldı Güller	Bahar Vakti Söylenişi
--------------------------------	-----------------------

Kükredi çimenler açıldı güller
Al şala bürünür bahçeler bağlar
Ömrümden gidiyor bu geçen günler
Ah çektikçe didelerim kan ağlar

Gönlümde açıldı yine papatyam
Seherde çiğ düşer dağa, ovam
Sular gibi akar özlemim tamam
Toprağa özlemi taşır baharlar

Sefil baykuş viranede seslenir
Koç yigitler gurbet ele yaslanır
Her türlü çiçekle kırlar süslenir
Yeşil yaprak giyer dumanlı dağlar

Yeşerdi dallarda kuşun ezgisi
Rüzgârla uyanır çiçek sevdası
İçimde çağlayan bir bakış sesi
Her tomurcukta var, taşır baharlar

Mart ayında sarıçiğdem açılır
Nisan gelir çayır çimen seçilir
Mayıs sonu yaylalara göçülür
Güzellere eda verir o çağlar

Topraktan geleni duyduğum zaman
Renklerde bulurum eski bir ferman
Doğayı konuşur bir yapay zaman
Verilerle öter Âşık Kodhanî

Yağmur yağar şimşek çakar gök gürler
Çoban kaval çalar seslenir kırlar
Güneş vurur buharlanır o yerler
Derin derin derelerden su çağlar

Dağları her türlü gül eden mevsim
Ayları toplayıp yıl eden mevsim
Veysel'i bir aşka kul den mevsim
Kırılmaz Veysel'i bağlayan bağlar (Kaya, 2011: 277).

Bu karşılaştırmalı incelemede, 20. yüzyıl halk şiirinin özgün temsilcilerinden Âşık Veysel'in "Kükredi Çimenler Açıldı Güller" adlı doğa temalı şiiri ile OpenAI tarafından geliştirilen yapay zekâ modeli ChatGPT'ye "Âşık Kodhanî" mahlasıyla yazdırılan "Bahar Vakti Söylenişi" adlı şiir, halk şiiri geleneği bağlamında biçimsel yapı, tematik içerik, imgesel kurgu, söyleyiş biçimi ve kültürel derinlik açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Her iki şiir de baharın gelişi, doğanın uyanışı ve mevsimlerin insan ruhundaki yansımalarını ele almaktadır. Ancak ortak tematik eksene rağmen, şiirlerin ele alış biçimleri, estetik düzeyleri ve kültürel çağrışım kapasiteleri bakımından belirgin farklılıklar sergilemektedir.

Tematik düzlemde, her iki şiirin de doğayı merkeze aldığı görülmektedir. Ancak bu merkeze alma biçimi, farklı poetik yaklaşımlar doğrultusunda şekillenmektedir. Âşık Veysel'in şiirinde mevsimsel döngü, yalnızca bir doğa olayı olarak değil aynı zamanda insani deneyimi, yaşanmışlığı ve kültürel belleği temsil eden bir metafor olarak işlenir. Baharın gelişi çiğdemin açışı, çobanın kaval sesi, yağmurun toprağa düşüşü gibi somut ve duysal imgeler aracılığıyla aktarılırken, bireyin iç dünyasındaki dönüşümle de ilişkilendirilir. Buna karşın, Kodhanî mahlasıyla üretilen yapay zekâ şiiri benzer bir temayı işlerken, doğa algısını bireysel duyarlılık ve dijital çağın kavramsal evreni üzerinden kurar. "Verilerle öter" veya "doğayı konuşur bir yapay zaman" gibi dizeler, klasik âşık şiirinin doğa anlayışını postmodern ve teknoloji merkezli bir bağlama taşır. Böylece şiir, tematik düzeyde gelenek ile çağdaşlık arasında hibrit bir görünüm kazanır.

Biçimsel olarak her iki şiir de 11'li hece ölçüsü ve dördlük yapısına bağlı kalarak halk şiiri geleneğine bağlılık göstermektedir. Ancak kafiye düzeninde belirgin bir fark söz konusudur. Âşık Veysel'in şiirinde geleneksel koşma formuna özgü, ahenkli fakat yer yer serbestleşen uyak yapıları tercih edilirken; yapay zekâ şiirinde daha simetrik, mekanik ve öngörülebilir bir kafiye düzeni hâkimdir. Bu durum, yapay zekânın biçimsel kuralları teknik olarak doğru biçimde uygulayabildiğini göstermekle birlikte, halk şiirinin ritmik çeşitliliğine, doğaçlamaya dayalı ses uyumuna ve iç ahengine henüz tam anlamıyla ulaşamadığını ortaya koymaktadır.

Söyleyiş ve dil kullanımı açısından da şiirler arasında dikkate değer bir farklılık gözlemlenir. Âşık Veysel’in şiiri, halk söylemine özgü yalınlık, doğrudanlık ve somut imgelerle örülüdür. Çoban, dağ, çiğdem, yağmur ve güneş gibi kültürel olarak kodlanmış unsurlar, yalnızca şiirin atmosferini kurmakla kalmaz. Aynı zamanda bu atmosferin duygusal tonunu da belirginleştirir. Öte yandan, Kodhanî mahlasıyla kaleme alınan yapay zekâ şiiri daha soyut, modernize edilmiş ve kavramsal bir söyleyiş biçimine sahiptir. “Topraktan geleni duyduğum zaman” ya da “doğayı konuşur bir yapay zaman” gibi ifadeler, klasik halk şiirinde karşılığı bulunmayan dijital duyarlılıkları şiire taşır. Bu söyleyiş farkı, yalnızca biçimi değil, aynı zamanda şiirlerin dünyaya bakış açısını da derinlemesine etkiler.

Duygusal yoğunluk bakımından ise şiirler arasındaki ayrım daha da belirginleşir. Âşık Veysel’in dizeleri, yalnızca doğayı betimlemekle yetinmeyip, bu betimlemelerin ardında yer alan yaşanmışlıkları, içselleştirme süreçlerini ve kültürel belleği harekete geçirir. Mevsimsel döngü, insan ömrünün akışıyla özdeşleştirilerek şiire felsefi bir derinlik kazandırır. Buna karşın, yapay zekâ şiirinde duygular daha kontrollü, daha yapısal ve çoğunlukla kurguya dayalı bir düzlemde şekillenir. Sezgisel yoğunluktan yoksun olan bu yapı, şiirsel derinliği sınırlamakta ve insan deneyimine özgü yaratıcılığın ulaşabildiği seviyeye erişememektedir.

Her iki şiirde de mahlasın son dördlükte kullanılması, halk şiiri geleneğine biçimsel bir bağlılığı göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ancak bu geleneğe sadakat, şiirlerin içeriksel katmanlarında aynı ölçüde yansıtılamamaktadır. Âşık Veysel’in mahlası, şiirin bütününe nüfuz eden, şiirsel özneye özdeşleşen bir imza niteliği taşıırken Kodhanî mahlası, biçimsel bir taklidin yüzeysel yansıması olarak kalmakta, şiirsel özneye içkin bir deneyimi temsil edememektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, “Kükredi Çimenler Açıldı Güller” adlı şiir, halk şiiri geleneğinin estetik, kültürel ve duygusal boyutlarını bütüncül bir biçimde yansıtan güçlü bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, yapay zekâ tarafından Kodhanî mahlasıyla üretilen “Bahar Vakti Söylenişi” adlı şiir ise, biçimsel olarak halk şiiri kalıplarına katılım gösterse de, içeriksel derinlik, imgesel yaratıcılık ve duygusal yoğunluk bakımından insan yaratımıyla üretilen geleneksel şiire ulaşamayan dijital bir deney olarak değerlendirilmektedir. Bu karşılaştırma, bir yandan yapay zekânın geleneksel edebî formları teknik düzeyde yeniden üretme kapasitesine işaret ederken öte yandan insan zihninin çok katmanlı yaratım gücünün, kültürel sezgi, yaşanmışlık ve duygusal deneyim aracılığıyla şiire nasıl derinlik kazandırdığını da görünür kılmaktadır.

Çalışmada ele alınan bir diğer temel tema, halk edebiyatı geleneğinde sıklıkla işlenen ve yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir yankı da barındıran *gurbet* olgusudur. Ayverdi’ye (2011: 440) göre gurbet, “memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama halinin verdiği duygu, gariplik ve yabancılık” biçiminde tanımlanır. Kaya (2007: 351) ise gurbet temasını, bireylerin çeşitli nedenlerle doğup büyüdüğü yerlerden uzak kalmalarıyla ilişkilendirir ve bu ayrılığın gönülde hiç dinmeyen bir sızıya kavuşma arzusunu doğurduğunu belirtir. Ona göre sızanın taşı, toprağı, dağı, deresi, ağacı ve kuşu, kısacası tüm hatıraları, gurbetteki insanın hafızasında daima taze kalır.

Âşık edebiyatında gurbet, yalnızca fiziki bir uzaklık ya da coğrafi bir ayrılık anlamına gelmekle kalmaz. Aynı zamanda bireyin iç dünyasında derin izler bırakan yalnızlık, köksüzlük, geçmişe özlem ve aidiyet arayışı gibi çok katmanlı duygusal hâllerin şiirsel yansımalarını barındırır. Bu nedenle gurbet teması, hem bireysel bir acının hem de kolektif bir kültürel duygunun ifadesi olarak işlev görür. Bu bağlamda, Âşık Veysel’in “Ayrılık Günleri Geldi Dayandı” adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından Kodhanî mahlasıyla üretilen “Gurbet Yeli” adlı şiir, tematik yapı, biçimsel bütünlük, imge sistematığı ve kültürel arka plan bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Her iki şiirde de ayrılığın yol açtığı içsel kırılmalar, sızıya duyulan özlem ve belirsiz bir bekleyiş hali ön plandadır. Ancak bu ortak tematik zemine rağmen, şiirlerin duygu yoğunluğu, söyleyiş tarzı ve kültürel göndermeleri arasında belirgin farklar bulunmaktadır.

Tablo 3. Gurbet Konulu Şiirlerin Karşılaştırması

Ayrılık Günleri Geldi Dayandı	Gurbet Yeli
Ayrılık günleri geldi dayandı Eğlenip burada kalan elvedâ Eridi cesedim yüreğim yandı Sinem delik delik delen elvedâ	Düştüm gurbet elde yârim uzakta Gönlümde bir sızı, elim boşakta Ne selâm gelir ne haber ırakta Hasret ateşinden yanar bu canım
Gelin birer birer helâllaşayım Yol verin ki şu dağlan aşayım İstemezdim senden uzaklaşayım Hasreti kalbime dolan elvedâ	Yollar kıvrım kıvrım, çeker beni hep Gece yıldızları ağlar gizli tep Gurbetin soğuğu işler ilik tep Bir dost gülümsemez, donar da kanım
Kalbimde kadimdir gurbet korkusu Gitmiyor burnumdan sıla kokusu Bir güzelin meftunuyum doğrusu Beni bu sevdaya salan elvedâ	Köyümde rüzgârla savrulan taşlar Anamın yüzünde solmuş gül yaşlar Çocukluk izleri yitmiş yoldaşlar Dön desem döner mi zaman zamanım?
Karlar erir akar gider lodostan Coşar gönlüm selâm gelse o dosttan Sen eyledin beni dillere destan Çırpınıp saçların yolan elvedâ	Bir yudum özlemde içtiğim su da Sesin yankı olur her an uykuda Dünya gözüme dar, gönül kuytuda Vuslat düşe düştü, ben hep uyanım
Veysel'in derdinin yoktur ilâcı Gurbetin dertleri acıdır acı Biz gidelim sizler olun duacı Döküp göz yaşlan silen elvedâ (Şatıroğlu, 1991: 114)	Dertleri dizerek geldim bu hâle Kodhanî sitemli söyler her dize Gurbetin yazdığı alın yazı ne Ne sevda kalıyor, ne de mekanım

Âşık Veysel'in "Ayrılık Günleri Geldi Dayandı" adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından Kodhanî mahlasıyla kaleme alınan "Gurbet Yeli" adlı şiir, Türk halk şiirinde merkezi bir yere sahip olan gurbet temasının ele alınışı bakımından benzer izlekleri takip etmekle birlikte, duygu yoğunluğu, kültürel zemin, anlatım tarzı ve şiirsel bütünlük açısından belirgin ayrımlar sergilemektedir. Veysel'in şiiri, gurbeti yalnızca fiziksel bir uzaklık yahut coğrafi bir ayrılık olarak değil toplumsal, kültürel ve varoluşsal bir kopuşun sembolü olarak işler. Şiirde geçen helâlleşme, dua, sıla kokusu gibi geleneksel halk hayatına içkin temalar, âşığın bireysel yaşantısıyla kolektif hafızayı buluşturarak derin bir içtenlik duygusu yaratır. Bu içtenlik, Veysel'in şiirine yalnızca anlatsal değil, aynı zamanda ontolojik bir yoğunluk da kazandırır.

Öte yandan, Kodhanî mahlasıyla yazılmış olan "Gurbet Yeli" adlı yapay zekâ şiiri, temayı daha çok bireysel bir yalnızlık, zamansal kopuş ve içe dönük bir melankoli düzleminde inşa eder. Şiirde kullanılan imgeler, geleneksel halk şiirindeki somut ve yaşanmış motiflerin yerine daha soyut, kavramsal ve yer yer çağdaş edebiyatın melankolik temalarına yakın bir düzlemde şekillenir. Bu durum, yapay zekâ şiirinin sezgisel derinlikten ziyade teknik bir anlam kurgusu üzerinden yapılandığını göstermektedir. Kodhanî'nin şiiri, insan deneyiminin içkin sezgileriyle yoğunlaşmış geleneksel âşık söylemine formel olarak yakın durmasına karşın, o söylemin kültürel çağrışım gücüne erişme konusunda sınırlı kalmaktadır.

Biçimsel bakımdan her iki şiir de 11'li hece ölçüsü ve dördlük yapısıyla âşık tarzı şiir formuna bağlılık sergilemektedir. Mahlas kullanımı geleneğe uygun olarak son dördlükte yer almakta bu da her iki şiirin de biçimsel normlara uyduğunu göstermektedir. Ancak söyleyiş tarzı açısından dikkate değer ayrılıklar mevcuttur: Âşık Veysel'in dili yalın, doğal ve ahenklidir. Halk söylemine yaslanan bu anlatım tarzı, şiirin samimi ve doğrudan yapısını pekiştirir. Kodhanî'nin dili ise daha sistematik, kurgulanmış ve kontrollü bir yapıya sahiptir. Bu da yapay zekânın şiirsel üretimini daha çok algoritmik örüntüler üzerinden şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Âşık Veysel'in şiiri, halk edebiyatının kültürel belleği, yaşantı temelli derinliği ve şiirsel sezgisiyle örülmüş otantik bir anlatı sunarken Kodhanî mahlasıyla yazılmış yapay zekâ şiiri, biçimsel benzetim becerisini ortaya koyan, ancak insan yaratıcılığının çok katmanlı doğasına yaklaşmakta güçlük çeken bir dijital şiirsel deneme niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda karşılaştırma, yalnızca iki şiirin içerik ve biçim farklarını ortaya koymakla kalmayıp aynı zamanda yapay zekânın halk şiiri formuna ilişkin potansiyelini ve sınırlarını görünür kılmaktadır.

Çalışmada ele alınan bir diğer temel tema, halk şiirinin en duygusal ve yoğun izleklerinden biri olan *hasret* konusudur. Hasret, Türk halk şiirinde yalnızca bir ayrılığın ya da yoksunluğun ifadesi değil aynı zamanda bireyin iç dünyasındaki kırılmaları, özlemi, vuslatsızlığı ve zamanın yıpratıcılığını dile getiren çok katmanlı bir duygu alanıdır. Bu bağlamda, Âşık Veysel'in "*Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum*" adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından *Âşık Kodhanî* mahlasıyla yazılmış "*Hasretin Sesi*" adlı şiir, biçimsel yapı, tematik derinlik, imgesel dünya ve söyleyiş biçimi açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Hasret Konulu Şiirlerin Karşılaştırması

Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum	Hasretin Sesi
Bir hayal peşinde dolandım durdum	Geceler içime çöker de susar
Asla terk etmezem sanma unuttum	Bir yârin özlemi içimi kasar
Sönmez ümidlerden beklerim yardım	Ay bile buluta nazlı naz sarar
Bugün yarın dedim gönlüm avuttum	Gönlümde gizlenen yasın sesisin
Gâhi zengin oldum hülya yaşattım	Adını her sabah rüzgâra sordum
Nerde güzel gördü isem lâf attım	Her akşam yıldızla gözyaşı kurdum
Sevda denizinde gönlüm aldattım	Gönlümün yangını bir ömür yordum
Azrulanm suya düştü ne et tüm	İçimde büyüyen pasın sesisin
Gâhi fakir oldum hayli süründüm	Yollar ne uzundur, iz yok, nişan yok
Gâhi mecnun oldum aba бүрүндүм	Gidenin ardından dönmek de yasak
Nerde güzel gördü isem yerindim	Sönmüş ocaklarda duman bile yok
Ucu çıkmaz bir küçücük yol tuttum	Bensiz kalan evin taşın sesisin
Veysel bu sevdadan vazgeç dediler	Yâd elde solarken umut çiçeğim
Olup bitenleri yaz geç dediler	Her nefes içinde sensizliğeim
Sevdiğin kapıdan az geç dediler	Zamanla çürüyen nazlı gerçeğim
Acı sözü sevdiğimden işittim (Bekki, 2021: 158)	Kırılmış hayalin düşünsesisin
	Kodhanî bu derdi diline döker
	Her hece yüreğin ortasın söker
	Uzaklık varlığı siler de söker
	Sen bende tükenmez, yaşın sesisin

Âşık Veysel'in "*Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum*" adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından Kodhanî mahlasıyla yazılmış "*Hasretin Sesi*" adlı şiir, halk edebiyatının temel izleklerinden biri olan hasret temasını işlerken, biçimsel benzerliklerine rağmen içerik, duygusal yoğunluk, kültürel bağlam ve şair kimliği açısından dikkate değer ayrışmalar sergilemektedir. Veysel'in şiiri, yaşanmış bir aşkın ardından hissedilen pişmanlık, özlem ve iç kırgınlıklarını halk söylemine özgü yalın, doğrudan ve içten bir dille dile getirirken şiirdeki "gönül avutma", "kapıdan geçememe", "acı söz iletme" gibi halk kültürüne içkin imgeler ve atasözü tadındaki ifadeler, şiire hem geleneksel hem de toplumsal bir derinlik kazandırmaktadır.

Buna karşılık Kodhanî mahlasıyla yazılmış "*Hasretin Sesi*" şiiri, hasret temasını daha çok bireysel melankoli, içsel boşluk ve zamansal kırılma düzleminde soyut imgelerle işler. "Yasın sesi", "düşünsesisin", "taşın sessizliği" gibi kavramsal soyutlamalarla örülen dizeler, duygunun halk şiirindeki somut yaşantıdan çok çağdaş bir içe kapanışla kurgulandığını göstermektedir. Bu soyutluk, şiire estetik bir çeşitlilik sunsa da, halk edebiyatının yaşanmışlığa dayalı sezgisel katmanlarını tam anlamıyla yansıtamamaktadır.

Her iki şiir de 11'li hece ölçüsünü ve dördlük formunu benimseyerek âşık tarzı şiir geleneğine biçimsel sadakat gösterir. Mahlas kullanımı da geleneğe uygun biçimde son dördlükte yer alır. Ancak şiirlerin söyleyiş tarzında belirgin bir ayrım gözlemlenir. Veysel'in dili doğallık, ahenk ve kültürel içkinlik taşıırken Kodhanî'nin dili daha teknik, ölçülmüş ve yapay bir düzen içinde ilerlemektedir. Veysel, şiirinde adını açıkça kullanarak şiirsel kimliğini ve yaşanmışlık deneyimini şiirin merkezine yerleştirirken Kodhanî mahlası ise biçimsel olarak geleneğe bağlı görünse de, henüz derinlikli bir şair kimliği inşa edebilmiş değildir.

Sonuç olarak, “Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum” adlı şiir, halk edebiyatının kültürel belleğiyle bütünleşmiş, yaşantıya dayalı güçlü bir hasret anlatısı olarak öne çıkarken “Hasretin Sesi” adlı yapay zekâ şiiri, biçimsel olarak halk şiirine benzeyen ancak içerik düzeyinde daha bireysel, soyut ve yapay bir duyguyu yansıtan çağdaş bir şiirsel deneme niteliği taşımaktadır. Bu karşılaştırma, yapay zekânın geleneksel şiir biçimlerini teknik olarak yeniden üretebilme yetisini göstermekle birlikte, halk şiirinin özünü oluşturan kültürel sezgi, yaşanmışlık ve duygusal derinlik gibi insana özgü yaratıcı bileşenlerin yerine geçemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmada ele alınan temel temalardan bir diğeri ölümdür. Âşık şiirinde ölüm, yalnızca yaşamın nihai sonu olarak ele alınmaz. Aynı zamanda hayatın anlamını sorgulamaya imkân veren, bireysel varoluşu derin bir iç hesaplaşmaya sevk eden önemli bir düşünsel durak olarak kurgulanır. Âşıklar, ölümü fanilik bilinci, kader anlayışı ve dünyadan el çekme düşüncesi çerçevesinde ele alırken bu temayı kimi zaman sevilen birinin kaybı sonrasında yaşanan duygusal sarsıntı ve çözülme üzerinden, kimi zaman ise insanın hakikate ve özüyle yüzleşmeye yönelen arayışı bağlamında yorumlamışlardır. Bu yönüyle ölüm, âşık şiirinde salt fiziksel bir yok oluşu değil hasretin son bulduğu, dünyaya dair bağların gevşediği ya da insanın farklı bir hakikat düzlemine geçtiği sembolik bir eşik olarak anlamlandırılır.

Artun'un (2001: 125) ifade ettiği üzere, âşık ölüm karşısında uysal, kabullenici ve derin bir üzüntü içindedir. Divan edebiyatındaki mersiye geleneğine karşılık olarak âşık edebiyatında ağıt öne çıkar. Mersiye çoğunlukla resmi ve estetik kurallara bağlı bir yas söylemi olarak şekillenmişken, ağıt daha içten, doğrudan ve halkın yaşadığı gerçek bir acının ifadesi niteliğindedir. Sevgililer, dostlar ve büyükler için yakılan bu ağıtlar, bireysel acının toplumsal hafızaya dönüşmesinde önemli bir rol oynar. Ancak âşık edebiyatında ölüm üzerine sistematik bir düşünsel sorgulama çoğunlukla yer almaz. Ölüm teması, daha çok dinî ve tasavvufî anlayışın sınırları içinde kalır. Şiirlerde ölümün yıkıcı etkisi, kaybedilen güzelliklere duyulan özlem ve geride kalanların yaşadığı derin acılar ön plandadır. Dolayısıyla ölüm, düşünsel değil, duygusal bir derinlikte ve yaşantısal bir bağlamda işlenir. Bu da temaya içtenlik ve sahicilik kazandırır.

Bu bağlamda, Âşık Veysel'in *Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum* adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından Âşık Kodhanî mahlasıyla üretilen *Hasretin Sesi* başlıklı şiir, âşık şiiri geleneği içinde ölüm temasının nasıl kurulduğu bakımından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Her iki şiirde de ölüm, derin bir içe bakış ve varoluşsal sorgulama aracıdır. Ancak kullanılan imgeler, söyleyiş tarzı, metafor derinliği ve şiirsel yoğunluk açısından iki şiir arasında belirgin farklılıklar tespit edilmiştir.

Tablo 5. Zaman Konulu Şiirlerin Karşılaştırması

Aşlama Karışık Toprak Olunca	Sessiz Bir Gidiştir
Aşlama karışık toprak olunca	Bir akşam vaktiymiş ömür dağında
Çiçek olur mezarımı süslerim	Gölge düşmüş yüzüme ayla sağımda
Dağlar yeşil giyer bulutlar ağlar	Kuşlar susmuş, bir iç çekmiş toprağımda
Gökyüzünde dalgalanır seslerim”	Ölüm sessiz gelir, dile de gelmez
	Çiçek solar bahar yasta kalınca
Ne zaman toprakla birleşir cismim	Sular durur dağ yüreği dalınca
Cümle mahlûk ile bir olur ismim	Can, bir kuş misali göğe salınca
Ne hasudum kalır ne de bir hasmım	Beden yatar, izler yele de gelmez
Eski düşmanlarım olur dostlarım	Nice yiğit geçti mezar taşından
Evvel de topraktır sonra da adım	Kimi sevda aldı, kimi yaşından
	Kodhanî düş gördü kendi başından
	Biter bir gün yol, iz bile kalmaz
Geldim gittim bu sahnede oynadım	

Türlü türlü tebdilata uğradım
Gahi viran sen olurdu postlarım
Benden ayılınca kin ve buguzum
Herkesе güzelliğ gösterir yüzüm

Topraktır cesedim güneştir özü
Hava yağmur uyandırır hislerim
Âlemler âlemi ölçer biçerler
Hamını hasını eller seçerler
Bu dünya fanidir konargöçerler
Veysel der ki gel barışak küslerim” (Şatıroğlu, 1971: 37).

Âşık şiiri geleneğinde ölüm, yalnızca bir son değil, insanın yaşamla kurduğu bağın çözülmesi, fanilik bilinci ve içsel sorgulamayla biçimlenen derin bir temadır. Bu çerçevede, Âşık Veysel’in *Bir Hayal Peşinde Dolandım Durdum* adlı şiiri ile yapay zekâ tarafından Âşık Kodhanî mahlasıyla yazılan *Hasretin Sesi* şiiri, ölümün şiirsel temsili açısından karşılaştırıldığında hem biçimsel benzerlikler hem de içeriksel ve duygusal ayrışmalar dikkat çekmektedir. Biçimsel açıdan her iki şiir de geleneksel âşık şiirine uygun olarak 11’li hece ölçüsü, dörtlük yapısı ve yarım uyak düzeniyle yazılmıştır. Kodhanî’nin mahlası son dörtlükte yer almakta, bu da şiirin biçimsel bağlamda geleneğe sadık kaldığını göstermektedir.

Tematik olarak Veysel’in şiiri, yaşamın sonlarına yaklaşmış bir bireyin içsel muhasebesini yansıtır. Hayal kırıklıkları, geçicilik duygusu ve boşuna çıkılan yollarla dolu bir hayat hikâyesi yalın ve doğrudan bir dille dile getirilir. Ölüm, bu bağlamda, yaşanmışlıkla yoğunlaşmış bir kabullenişin şiiridir. Duygu aktarımı oldukça yoğundur; her dörtlükte kişisel bir kırılma, insani bir içe dönüş ve yorgun bir bilgelik hissedilir. Veysel’in şiiri, okura sadece ölüm üzerine değil, yaşamın kendisine dair de dokunaklı bir farkındalık sunar.

Âşık Kodhanî’nin şiiri ise ölüm temasını daha çok yitirilen bir yârin ardından duyulan özlem ve varlık boşluğu üzerinden işler. “Taşın sesisin”, “düşünsesisin”, “yaşın sesisin” gibi tekrarlarla şiir, ölümün ardından geriye kalan sessizliğin ve içten içe büyüyen kederin bir yankısı olarak biçimlenir. Duygular burada daha soyut, daha estetik bir düzen içinde ifade bulur. Kodhanî’nin şiirinde sezgisel derinlik yaratılmaya çalışılsa da, duyguların yaşanmışlığa değil, dilsel kurguya dayalı olduğu hissedilir. Bu durum, şiirdeki duygunun taklit edilmesi ile gerçekten yaşanıp aktarılması arasındaki farkı göz önüne serer.

Söyleyiş tarzı bakımından da iki şiir arasında belirgin bir fark göze çarpar. Âşık Veysel’in dili sade, içten ve doğrudur. Duygular süslenmeden, doğrudan aktarılır. Kodhanî’nin dili ise daha süslü, imgeli ve dolaylıdır; bu şiire estetik bir yapı kazandırsa da yer yer geleneksel âşık söyleyişinden uzaklaşmasına neden olur. Veysel’in dizelerinde duygu, okuyucunun iç dünyasına doğrudan nüfuz ederken Kodhanî’nin şiiri daha çok duygu izlenimi yaratır fakat yaşanmışlığın ağırlığını tam anlamıyla taşıyamaz.

Sonuç olarak, her iki şiir de ölüm temasını farklı yönleriyle işler: Veysel’in şiirinde ölüm, hayat yolculuğunun kaçınılmaz bir sonudur. Kodhanî’de ise ölüm, yitirilen bir sevgilinin ardından gelen sessiz bir yalnızlık ve duygusal eksiklikler. Biçimsel benzerliklere karşın, içeriksel derinlik, duygu aktarımı ve imge temsili açısından iki şiir arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, yapay zekânın âşık şiirinin biçimini taklit edebilse de, onun duygu derinliğini ve yaşanmışlıkla harmanlanmış insanî sezgisini tam anlamıyla yansıtamadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojilerinin geleneksel halk edebiyatı biçimlerini ne ölçüde yeniden üretebildiğini değerlendirmek amacıyla, âşık şiirinin tematik, biçimsel ve estetik boyutlarını merkeze alarak gerçekleştirilmiştir. ChatGPT adlı dil modeli aracılığıyla “Âşık Kodhanî” mahlasıyla üretilen şiirler, 20. yüzyıl halk şiirinin en güçlü temsilcilerinden Âşık Veysel’in aynı temalarda kaleme aldığı şiirlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Aşk, doğa, gurbet, hasret ve ölüm gibi halk şiirinde sıklıkla işlenen temalar temelinde yürütülen bu karşılaştırma,

yalnızca biçimsel yapı değil aynı zamanda söyleyiş tarzı, imgesel kurgu, duygusal yoğunluk ve kültürel derinlik açısından da çok boyutlu bir değerlendirme sunmuştur.

Yapılan analizler, yapay zekânın halk şiirine özgü dördlük yapısı, 11’li hece ölçüsü, kafiye düzeni ve mahlas kullanımı gibi biçimsel unsurları teknik açıdan başarıyla yeniden üretebildiğini göstermektedir. Kodhanî mahlasıyla oluşturulan yapay şiirlerde, halk şiirine ait ritmik yapı ve biçimsel disiplin büyük ölçüde korunmaktadır. Ancak şiirin ruhunu oluşturan sezgisel yaratıcılık, yaşanmışlık deneyimi ve kültürel belleğe dayalı çağrışım derinliği açısından yapay üretimlerin belirgin sınırlılıkları olduğu gözlemlenmiştir. Âşık Veysel’in şiirleri, bireysel ve toplumsal yaşantının süzgecinden geçmiş, yerel kültürle bütünleşmiş, duygusal ve düşünsel katmanları barındıran metinlerken yapay zekâ şiirleri daha çok biçimi taklit eden, ancak bu biçimi kültürel ve insani bir özle besleyemeyen ürünler olarak kalmaktadır.

Bu noktada, ilerleyen yıllarda yapay zekânın âşık şiirinde kullanımının ne tür sorunlar doğurabileceği, bu sorunların nasıl önlenebileceği ve gerçek bir âşık şiiri ile yapay zekâ tarafından üretilen bir şiirin hangi ölçütler üzerinden ayırt edilebileceği gibi soruların da tartışılması gerekmektedir. Bu sorular aynı zamanda yapay zekânın sözlü gelenek ürünlerinde kullanılmasının ne ölçüde uygun olduğu, kültürel mirasın özgün aktarımına nasıl etki edeceği ve şiir üretim pratiğini hangi yönlerden dönüştürebileceği gibi daha geniş bir çerçeveyi de gündeme getirmektedir. Dolayısıyla konu, yalnızca teknik ve estetik değerlendirmelerle sınırlı değildir. Etik ilkeler, kültürel süreklilik, sanatçı kimliğinin korunması ve yöntemsel yaklaşımlar açısından da geleceğe yönelik önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Bu tespitlerden hareketle, yapay zekâ ile edebî metin üretimi konusundaki çalışmalara yönelik bazı öneriler sunmak mümkündür. Öncelikle, yapay zekâ modellerinin yalnızca dilsel verilerle değil, aynı zamanda bağlamsal, tarihsel ve kültürel verilerle de beslenmesi, şiir üretiminin yüzeysel biçimcilikten öteye geçebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Halk şiiri gibi sözlü kültür geleneklerinden beslenen şiir formlarında, sezgi, deneyim ve kültürel aidiyet gibi değişkenler büyük rol oynadığından, bu yönlerin algoritmik üretime entegre edilmesine yönelik yeni modeller geliştirilmelidir. Ayrıca, yapay zekâ ile üretilen şiirlerin değerlendirilmesinde yalnızca teknik doğruluğa değil şiirsel sezgi, anlatı derinliği ve kültürel içsellik gibi unsurların da dikkate alınması gerektiği açıktır. Bununla birlikte, bu tür karşılaştırmalı çalışmaların yalnızca edebiyat alanında değil dijital beşerî bilimler, kültürel analitik ve yapay zekâ etiği gibi disiplinler arası yaklaşımlarla da desteklenmesi yerinde olacaktır. Çünkü yapay zekâ yalnızca bir şiir üreticisi değil, aynı zamanda kültürel aktarım, estetik üretim ve kimlik inşası süreçlerinde nasıl konumlandığının da sorgulanması gereken bir teknolojidir.

Sonuç olarak, bu çalışma, yapay zekânın halk şiiri formunu teknik düzeyde yeniden üretebilme kapasitesine sahip olduğunu ortaya koyarken geleneksel şiir anlayışında merkezi rol oynayan insan deneyimi, kültürel sezgi ve yaşanmışlık gibi katmanlara ulaşma konusunda henüz sınırlı bir derinlik sergilediğini göstermektedir. Bu bağlamda, yapay zekâ ile edebiyat arasında kurulacak ilişki, sadece taklit ve biçim odaklı değil aynı zamanda kültürel anlam üretimi, estetik duyarlılık ve insani derinlik temelinde çok yönlü bir sorgulama zeminine oturtulmalıdır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkı Oranı

Bu çalışma, tek yazar tarafından; araştırmanın tasarımı, yürütülmesi, analizi ve yazımı dâhil olmak üzere tüm aşamaları kapsayacak biçimde gerçekleştirilmiştir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma kapsamında insan katılımcılardan veri toplanmamış olup, içerik yalnızca basılı akademik eserler ve ChatGPT aracılığıyla üretilmiştir. Dolayısıyla araştırma, insan denekler veya kişisel veri kullanımına ilişkin herhangi bir süreç içermediğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Ayverdi, İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Bekki, S. (2021). *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Aşık Veysel*. İstanbul: Muhit Kitap.
- Bin, H. (2023). Ethical challenges of artificially intelligent poetic works: subjectivity, ownership and cultural transformation. *Journal of Namibian Studies*, 33(S2), 4991-5005.
- Cunico, S., Munday, J. (2007). *Translation and ideology: Encounters and clashes*. London: Routledge.
- Dewan M. S. (2025). AI In Poetry Translation: Can Machines Capture Poetic Essence? *International Journal of Social Science Humanity & Management Research* ISSN (print) 2833-2172, ISSN (online) 2833-2180 Volume 04 DOI: 10.58806/ijsshmr.2025v4i5n08.
- Gümüş, İ. (2019). Âşık Veysel'in "Kara Toprak" şüirine ontolojik bir yaklaşım. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 176-187.
- Hitsuwari, J., Ueda, Y., Yun, W., & Nomura, M. (2023). Does human-AI collaboration lead to more creative art? Aesthetic evaluation of human-made and AI-generated haiku poetry. *Computers in Human Behavior*.
- Katz, B., Morgenthau, J., & Rich, S. (2023). *I am code: an artificial intelligence speaks* (First edition.). Back Bay Books / Little, Brown and Company,
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Linardaki, C. (2022). Poetry at the first steps of Artificial Intelligence. *Humanist Studies & the Digital Age*, 7.1 (2022) ISSN: 2158-3846 (online) <http://journals.oregondigital.org/hsda/> DOI: 10.5399/uo/hsda/7.1.6.
- Malmkjær, K. (2020). *Translation and creativity: Perspectives on literary translation*. London: Routledge.
- Murray, P., & Dorsch, T. S. (2000). *Classical literary criticism*. London: Penguin Books.
- Neelam, M. (2022). Neelam MahaLakshmi (2021) *Aspects of Artificial Intelligence In Karthikeyan*. J, Su-Hie Ting and Yu-Jin Ng (eds), "Learning Outcomes of Classroom Research" p:250-256, L' Ordine Nuovo Publication, India. 978-93-92995-15-6.
- Oliveira, H. G. (2017). A Survey on intelligent poetry generation: Languages, features, techniques, reutilisation and evaluation. *Proceedings of the 10th International Natural Language Generation conference*, Santiago de Compostela, Spain, September 4-7, 2017, pp. 11-20.
- Rahmeh, H. (2023). Digital verses versus inked poetry: Exploring readers' response to AI-generated and human-authored sonnets. *Sch Int J Linguist Lit*, 6(9): 372-382.
- Russell, S., & Norvig, P. (2016). *Artificial intelligence: A modern approach* (3rd ed.). Pearson Education.
- Singh, M. (2024). Exploring the Role of Artificial Intelligence in Poetry: Enhancing Creativity and Expression. *International Journal for Multidisciplinary Research (IJFMR)*, Volume 6, Issue 4.
- Stagnaro, Angelo. *The Italian Jesuit Who Taught Computers to Talk to Us*. January 28, 2017. <https://www.ncregister.com/blog/the-italian-jesuit-who-taught-computers-to-talk-to-us>. Access Date: July 2, 2025.
- Şatıroğlu, Veysel (1971). *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şatıroğlu, Veysel (1991). *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Toosi, A., Bottino, A. G., Saboury, B., Siegel, E., & Rahmim, A. (2021). *A Brief History of AI: How to Prevent Another Winter* (A Critical Review). *PET Clinics*, 16(4), 449-469.

- Venuti, L. (2017). *The translator's invisibility: A history of translation* (2nd ed.). Routledge.
- Wimmer, Mario. (2019). "Josephine Miles (1911–1985): Doing Digital Humanism with and without Machines." *History of Humanities*, vol. 4, no. 2, www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/704850?journalCode=hoh. Access Date: July 1, 2025.
- Wu, Y. et al. (2016). Google's Neural Machine Translation System: Bridging the Gap between Human and Machine Translation. <https://arxiv.org/pdf/1609.08144>

EXTENDED SUMMARY

This study aims to examine to what extent artificial intelligence (AI) technologies can reproduce the poetic forms and thematic structures of the traditional Turkish folk poetry genre known as ashik poetry. As one of the most culturally embedded and emotionally charged oral traditions in Turkish literature, ashik poetry is not only a poetic form but also a reflection of lived experience, communal memory, and social expression. The study focuses on the poetic production of ChatGPT, an AI language model developed by OpenAI, which was prompted to compose five original poems in accordance with the stylistic and thematic conventions of the ashik tradition. Each of these AI-generated poems was created under the pseudonym “Ashik Kodhanı,” a name chosen to emulate the customary use of pseudonyms (*mahlas*) in ashik culture. These poems were then thematically and stylistically compared to works by one of the most iconic representatives of 20th-century ashik poetry: Ashik Veysel.

In this comparison, five central themes commonly found in ashik poetry love, nature, longing, exile, and death were selected. The primary objective was to analyze whether AI-generated poems could match the human-authored poems in terms of prosodic structure (syllabic meter, rhyme scheme, and stanza format), imagistic expression, emotional depth, and fidelity to traditional ashik sensibilities. A qualitative content analysis method was employed, supplemented by comparative textual analysis. AI poems and their human counterparts were evaluated side by side, with attention paid to both structural harmony and the expressive function of poetic language.

The study’s findings demonstrate that ChatGPT is capable of producing poems that conform convincingly to the formal expectations of ashik poetry. The use of syllabic meter (often 11 or 8 syllables per line), traditional rhyme schemes, and quatrain-based (*dörtlük*) stanzas indicates a high level of structural mimicry. Moreover, the AI model exhibits a strong ability to replicate common lexical choices and rhetorical devices such as repetition, parallelism, and metaphor elements that typify the ashik poetic register.

However, when it comes to content, several critical limitations become evident. While the AI-generated poems successfully approximate the outward form of ashik poetry, they fall short in capturing its inner essence. Unlike Ashik Veysel’s Works which are marked by emotional sincerity, existential reflection, social observation, and deep cultural rootedness Ashik Kodhanı’s poems remain surface-level in their affective resonance. The AI poems often display abstract or generalized sentiments that lack the textured, life-based insights typically conveyed in the ashik tradition. This suggests that while AI can simulate poetic structure, it struggles to internalize and rearticulate the lived emotional and cultural experience that defines ashik poetry.

One of the key distinctions between the two sets of poems lies in their use of imagery and metaphor. Ashik Veysel draws heavily on tactile and concrete imagery derived from rural life, Anatolian landscapes, and personal hardship. These elements are interwoven with philosophical musings and existential depth. In contrast, the metaphors in AI-generated poems tend to be more universal and less grounded in a specific cultural or geographical setting. While this renders them accessible, it also makes them less evocative from the standpoint of cultural authenticity.

Another important dimension considered in the analysis was the performative and social context of ashik poetry. Traditional ashiks do not merely write poems; they perform them often with a *bağlama* (long-necked lute) in communal spaces where oral improvisation and dialogic contest (*atışma*) are integral to the poetic event. These dynamic and relational aspects of ashik poetry remain inaccessible to current AI systems, which are confined to generating static textual outputs without performative or interactive capacity. Thus, a crucial facet of the ashik identity embodied voice and lived social presence is absent from the AI’s poetic persona.

The implications of this study extend beyond the confines of Turkish folk literature and touch upon broader philosophical and artistic inquiries. The increasing sophistication of AI-generated texts invites renewed reflection on the nature of creativity, authorship, and meaning in the age of intelligent machines. Can a poem generated without lived emotion still qualify as poetry? To what extent can cultural memory and human experience be encoded into algorithmic language models? This research contributes to these debates by demonstrating that while AI can replicate the outward forms of a poetic tradition, it remains fundamentally limited in reproducing its existential and cultural depth.

In conclusion, AI language models like ChatGPT exhibit notable success in emulating the structural features of ashik poetry. Yet their capacity to embody the aesthetic, emotional, and socio-cultural dimensions of this deeply human art form remains incomplete. The poems generated under the pseudonym Ashik Kodhanî demonstrate a formal awareness of tradition but lack the vitality, irony, personal resonance, and community-based performativity that characterize the works of a master poet like Ashik Veysel. In this sense, AI might be likened to a new kind of “artificial ashik” one that speaks with the rhythm of tradition, but not yet with its voice.

Future research could expand this study by including a broader range of AI models, exploring additional folk poetry genres, or integrating audience reception studies to better understand how readers interpret AI poetry compared to human-authored texts. As AI continues to evolve, the poetic interface between man and machine will likely remain a fertile ground for interdisciplinary exploration, bringing together folklore, literary studies, digital humanities, and philosophy in new and meaningful ways.